

پرداخت یارانه یکی از ابزارهای مهم حمایتی دولت از بخش اقتصادی و اجتماعی شمار می . در این بین یارانه‌های مصرفی که به هدف حمایت از اقشار آسیب‌پذیر جامعه پرداخت می بیش ین میزان این کمک را تشکیل می (احمدوند و اسلامی، 1384). ای که هدف اصلی این پرداخت کننده افزایش

وسیله افزایش ی به کالاها و خدمات است. نکته تر در مورد یارانه مصرفی این است که به دلیل مصرف بیش خانوارهای پر درآمد، میزان بهره نیز از یارانه بیش . بنابراین بسیاری از اقتصاددا پرداخت عام یارانه را برای افزایش رفاه خانوارهای فقیر بسیار پر هزینه می . یارانه‌های مواد غذایی هزینه بسیار زیادی کرده و از نظر مالی برای دولت و چنین پیامدهای اقتصادی آن (رحیمی و کلانتری، 1375، 1382).

کاهش فقر از جمله دلیل پرداخت یارانه عنوان می . این امر باعث لحاظ کردن احتیاط بیش پیرامون کاهش یا حذف یارانه . با این وجود نظام فعلی یارانه با معیارهای یک روش پرداخت یارانه مناسب و کارآمد تفاوت اساسی دارد، زیرا بخش اصلی یارانه مواد غذایی در ایران همگانی پرداخت می و سازوکار قیمت دچار اختلال می‌کند، ضمن این‌که میزان هدف‌مندی نظام موجود بسیار پایین است. بنابراین ساختار نظام حمایتی و به یارانه در کشور مناسب نیست. همین دلیل اغلب تجدید نظر در یارانه به مواد غذایی هستند تا در صورت

امکان از یک طرف بار مالی دولت کاهش یابد و از طرف دیگر یارانه به گروه

گیرد (حسینی و مالکی، 1384). از همین رو کردن یارانه

فقیر مطرح می چون در پرداخت عام همواره افرادی که کالای یار بیش

یا خریداری می‌کنند بهره بیش ی از یارانه می بیش

های فقیر جامعه است. میان سیاست هدف‌مندسازی یارانه و هدف کاهش فقر

موضوعی مورد مناقشه میان و سیاست . برخی با اعتقاد به روی‌کرد

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

متعارف و مرسوم اقتصادی بر این باورند که حذف یارانه‌های همگانی و جایگزینی یارانه مند، کاراترین سیاست در رسیدن یاد شده . در مقابل برخی معتقدند که کاهش فقر مستلزم به کارگیری سیاست ی باز توزیع درآمدی است که ماهیت متفاوت از سیاست هدف‌مند کردن یارانه (دینی ترکمانی، 1384).

سیاست ی حمایتی دولت و اثرات ناشی از اجرا و چگونگی اجرای این سیاست مختلفی صورت گرفته است. در بررسی تئیه سیاست ی حمایتی، فقیهی (1369) به این نتیجه رسیده که یارانه‌های پرداختی قبل از برقراری نظام سهمیه‌بندی کالاهای اساسی، بیشین انتقال درآمد را برای گروه داشته است و کسانی که دارای مصرف بیشین و در نتیجه آثار مثبتی بر توزیع درآمد نداشته است. در حالی که اسلامی (1384)

سیاست ی حمایتی و نقش آن در توزیع درآمد با برآورد خط نسبی فقر در سال 1378، میزان یارانه و کمک این‌که دو دهک اول را بالای خط فقر برساند 10299 میلیارد ریال برآورد کرده، در حالی که کل یارانه پرداختی در این سال 7071/2 میلیارد ریال بوده است. نتایج بررسی پرداخت یارانه در گذشته نشان داده یارانه مند نبوده ولی از شدت نابرابری های گذشته کاسته شده ای که یک درصد افزایش یارانه مصرفی 1/3 درصد کاهش داده

یاد شده پیش می‌کند با توجه به این اثر در مرحله کردن یارانه بویژه یارانه باید با اعمال سیاست یی هزینه یابی خانوارهای مرفه افزایش داد. بعد پس از شناسایی کامل کلیه خانوارهای زیر خط فقر و خانوارهایی که در اثر حذف یاران کالاهای اساسی به زیر خط فقر سقوط می‌کنند اقدام به کاهش یارانه و پرداخت نقدی کرد. می که نتایج حاصل از این دو بررسی در خصوص روند فعلی پرداخت یارانه و تاثیر آن بر نابرابری با هم در تضاد . لارکی (1988) در مراکش اثرات افزایش قیمت کالاهای اساسی را بر تغذیه، رفاه و بودجه کارگیری روش دیتون (1988) بررسی کرده . وی معتقد است که در سیستم

غیرهدف‌مند بخش بزرگی از یارانه به سمت گروه درآمد بالا نشت می‌کند، ولی با توجه این‌که های فقیر سهم بیش‌تری از درآمدشان را صرف خرید مواد غذایی می‌کنند در نتیجه افزایش قیمت مواد غذایی، قدرت خرید خانوار و وضعیت تغذیه بیش‌تر قرار می‌گیرد. در این کاشی و حیدری (1383)، با بررسی نقش اقلام یار خوراکی در سبد مصرفی خانوارهای شهری و روستایی ضمن بررسی غذایی دریافتی خانوارهای شهری و روستایی، سهم اقلام یار مین غذایی خانوارها محاسبه کرد. نتایج دلالت بر آن دارد که بخش قابل توجهی از غذایی دریافتی خانوارها از طریق اقلام یار مین . با این حال 10 20 خانوارهای شهری و روستایی کم از مقدار توصیه شده انرژی غذایی دریافت کرده . این نکته بیانگر این است که

دینی ترکمانی (1373) در بررسی تاثیر حذف یارانه بر فقر مطلق به این نتیجه رسیده که با افزایش تورم، مصرف افزایش می‌یابد و خانوارها سهم بیش‌تر را به آن اختصاص می‌دهند و با توجه به پایین بودن کشش قیمتی تقاضا برای حذف یارانه فقیر شهری از 45 درصد افزایش می‌یابد و موجب سو تغذیه خانوارهای کم درآمد خواهد شد.

رحیمی و کلانتری (1371) کمک دو شاخص خط فقر محاسباتی خود شاخص خط فقر مبتنی بر کالری مورد نیاز روزانه و شاخص خط فقر مبتنی بر تغذیه نرمال، وضعیت فقر و تغییرات آن را پس از حذف یارانه کالاهای اساسی مورد ارزیابی قرار داد. نتایج این مطالعه حاکی است که معیار کالری مورد نیاز روزانه در سال 1370 49 درصد از خانوارهای روستایی زیر خط فقر . چنین معیار تغذیه 45 درصد از خانوارهای روستایی در زیر خط فقر قرار دارند و با حذف یارانه کالاهای اساسی 9 درصد به تعداد افراد زیر خط فقر در مناطق شهری و حدود 2 زیر خط فقر در مناطق روستایی اضافه .

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

که در سال	بررسی وضعیت مصرف، از داده	بیس (2002)
	استفاده کردند. در این مطالعه	2500 1997
	صورت تابعی از عوامل	تقریب میانگین ¹
	عنوان متغیرهای نمایانگر سطح رفاه و مصرف	خانوار، سطح آموزش و انواع دارایی
	یاد شده در شناسایی افراد و گروه	. نتایج این مطالعه نشان داد که
ای که در صورت تقسیم افراد به دو گروه		
	د شرایط دریافت سطوح کم و زیاد یارانه در هزینه‌های یار	
چنین	جویی و منجر به تعادل درآمدی بیش و کاهش فقر خواهد شد.	
	خانوار، سطح آموزش و دارایی	نتایج برآورد تابع مصرف نشان داد که رابطه
		تیب منفی، مثبت و مثبت .
بررسی وضعیت پرداخت یارانه در کشور		کار (2001)
	دریافتند که سیستم کنونی پرداخت یارانه هدف‌مند نبوده و باعث می‌شود که گروه	
	ای که گروه غیرهدف (شش دهک بالای	غیرنیازمند از منافع یار
	بلدی، آرد گندم، روغن خوراکی و قند و شکر تیب	جمعیت) از منافع یار
	مند شوند، که بیانگر این است که منافع حاصل به	62 62 60 61
	بین گروه‌های مختلف تقسیم شده و غیرهدف‌مند بوده است اما در عین حال پرداخت یارانه	
	تغذیه و افزایش امنیت غذایی گروه‌های فقیر شده است.	
	در همین	نیز محمودی و نجفی (1382) در بررسی وضعیت امنیت غذایی در میان
	از گروه کالاهای	قشرهای کم درآمد بعد از حذف یارانه
	خوراکی دریافتند که هر ایرانی 4 درصد از مخارج خوراکی خود را صرف کرده	
	دهک (فقیر) در مقایسه با دهک‌های بالایی سهم بیش	
	چنین نتایج مطالعه	نشان داد که
	از کل مخارج خوراکی و غیرخوراکی	
	و در بین دهک	1/75
		1/25

چنین نتایج نشان داده است که توزیع مخارج در جوامع روستایی بسیار نامتعادل در صورت حذف کامل یارانه اثرات رفاهی نامطلوبی های فقیر شهری و روستایی خواهد داشت و امنیت غذایی بنا بر این پیش می‌کنند که در راستای هدف کردن و حذف یارانه‌ها می‌بایستی به امنیت غذایی خانوارهای کم درآمد توجه کافی داشت. در همین نیز (1382) ضمن بررسی الگوی مصرف و نحوه یارانه پرداختی به مواد غذایی اثر تغییر در یارانه را معیارهای سه (FGT¹) بررسی کر . های این بررسی از میان 864 خانوار روستایی و 607 گیری هزینه و درآمد خانوارها در سال 1379 معیار تعداد افراد زیر خط فقر مشخص شد که بیش از 52 درصد از خانوارهای روستایی و افزون 64 درصد از خانوارهای شهری زیر خط فقر قرار دارند. نتایج حاصل از سناریوهای مختلف کاهش یارانه مواد غذایی حاکی تیرپذیری میزان تغییرات خانوارهای روستایی در قیاس با هر سه معیار تعداد افراد زیر خط فقر، شکاف و شدت فقر بود. حتی افزایش 100 درصد قیمت تمامی چهار کالای منتخب (گندم، برنج، روغن و شکر) خانوارهای روستایی در وضعیت

همواره این مطرح است که توزیع منافع یارانه های فقیر از کم های عام یارانه برخوردارند. در این مطالعه وضعیت فقر مناطق مختلف تعیین . سپس توزیع منافع نظام فعلی یارانه کشور میان مناطق و دهک مختلف درآمدی با تاکید بر سه کالای ، روغن و قند و شکر مورد بررسی قرار گرفته است.

روش تحقیق

برای تعیین فقر و بررسی آن نیاز به تعیین شاخصی است که غیر فقرا تشخیص داد. چنین شاخصی خط فقر نامیده می‌شود. مرز میان فقرا و سایر افراد جامعه را خط فقر می‌نامند، که مطلق و نسبی تعریف می‌شود. تعاریف مختلفی از نظر مطلق و نسبی بودن آن وجود دارد. طبق تعریف خط فقر مطلق میزان درآمدی است که بر تامین کمینه نیازهای اولیه و ضروری مانند غذا، پوشاک، مسکن، تحصیل، چنین می‌تواند مخارج هزینه‌های فرهنگی و تفریحی را پوشش دهد، که این روش تعیین خط فقر را روش نیازهای اساسی نیز می‌نامند. یکی از پیامدهای سیاست‌ی تعدیل اقتصادی تغییراتی فقر و نابرابری توزیع درآمد است. خط فقر نسبی مدعیانی از میانه و میانگین درآمد جامعه یا به شکل مرز درآمدی تعریف می‌شود (پروین و زندی، 1380 و بخشوده و شوشتریان، 1384). خط فقر نسبی و مبتنی بر آن بیش از آن‌که نمایانگر فقر باشند، نشان دهنده میزان نابرابری توزیع درآمد در سطح جامعه هستند (انی، 1385). البته در مورد تعریف فقر این اعتقاد وجود دارد که هنگامی که فقر برای فقر بسته به مکان، زمان و جامعه متفاوت خواهد بود. در حال این اعتقاد وجود دارد که با بهره‌گیری از این روش نسبی برای اظهار نظر و تمین ابزای سیاست‌ی زمین‌هایی که (1382) یکی از ارایه‌ی گیری فقر شاخص FGT است که براساس ابداع کنندگان آن فاستر، گریر و تورک (1984) تبیین شده است. کلان پیوستگی تحلیل فقر خواص مطلوبی دارد از جمله این که شدت و عمق فقر را نشان می‌دهد. FGT تابعی از نسبت شکاف فقر تلقی می‌شود. این شاخص زیر

$$P_{\alpha} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q [(z - Y_i) / z]^{\alpha} \quad (1)$$

n تعداد کل خانوار ها، Z . Y_t = 0 است که

گاهی درصد بیان می که درصد افرا فقیر جامعه را نشان می . این شاخص بیان نمی کند که افراد فقیر چه مقدار از فقر رنج می برند و یا این که برای از بین بردن فقر چه مقدار منابع نیاز . اما در شاخص شکاف فقر که =1

وزن یکسانی داده می بدین معن که تمام افراد به یک اندازه از فقر رنج می می میزان منابع مورد نیاز را برای از بین بردن فقر تعیین کرد که در این حالت افزایش (کاهش) درآمد هر فرد باعث کاهش (افزایش) شکاف فقر می در حالی که فقر تغییری نمی کند اما در عین حال هیچ یک از این دو شاخص نسبت به توزیع مجدد درآمد حساس نیست، گیری شدت فقر =2 که بیانگر میزان گریز از فقر

این شاخص بزرگ این معن است که جامعه از فقر گریزان تر بوده و به فقیرترین افراد جامعه اهمیت بیش . به این ترتیب هر چه فاصله

یک دیگر بیش توزیع درآمد ناعادلانه تر شود، این شاخص افزایش می یابد،

فقیر به افراد فقیرتر انتقال یابد مقدار این شاخص کاهش می یابد و برعکس. این

در میان فقرا قابل تجزیه به زیرگروه هایی که دارای خصوصیات اقتصادی-

اجتماعی مشخصی درآمد و غیره (شهری یا روستایی) . بنابراین

شاخص می های مختلف مردم فقیر را نشان دهد.

در این تحقیق میزان کمک به فقر مناطق مختلف نیز از رابطه زیر تعیین

$$CP = \left[\left(\frac{Pop^t}{Pop^r} \right) \times \left(\frac{P^t}{P^r} \right) \right] \times 100 \quad (2)$$

که CP درصد کمک به فقر، Pop^t کل جمعیت، Pop^r جمعیت منطقه، P^t)

شکاف و شدت فقر) برای کل جمعیت و P^r (سرانه، شکاف و شدت فقر)

. این شاخص در واقع بیانگر این است که کاهش فقر در هر منطقه به چه میزان به

کاهش فقر موجود در کشور کمک می کند.

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

در این مطالعه چنین منافع حاصل از یارانه کالاهای ، روغن خوراکی و قند و شکر در مناطق شهری و روستایی

روستایی پرداخته شد . برای تعیین منافع سرانه حاصل از یارانه هر یک از کالاها

میزان مصرف سرانه و قیمت پرداختی برای خرید هر یک از کالاها با استفاده از

اطلاعات درآمد و هزینه خانوارهای شهری و روستایی کشور برای مناطق و گروه

1380 تعیین . ختلاف قیمت پرداختی و قیمت بازار آزاد نشان

منفعتی است که کننده در نتیجه مصرف هر کیلوگرم از هر یک از این کالاها

می

ی

1380 یارانه‌های مصرفی به میزان 8922/4 میلیارد ریال 89/1 درصد کل یارانه

پرداختی دولت راتشکیل که طبق جدول (1) به کالاهای مختلف تخصیص داده شده

. در بین کالاهای مختلف کالای گندم بالاترین سهم از کل یارانه‌های مصرفی را به خود

(1) یارانه پرداختی به کالاهای اساسی خوراکی در سال 1380

کالا	(میلیارد ریال)	()
	6819	76/4
	439	4/9
	70	0/79
شیر و پنیر	89	1
	655	7/3
سایر	850/4	9/6

: سازمان حمایت از تولیدکنندگان کنندگان

در این مطالعه منافع یار ی کالاهای ، روغن و قند و شکر در مناطق شهری و روستایی کشور و ارتباط آن با فقر مناطق مختلف بررسی . چنین یارانه ای این کالاها برای دهک های مختلف درآمدی شهری و روستایی و سهم دهک مختلف از منافع ایجاد شده تعیین .

(2) یارانه ، روغن و قند و شکر کشور تیب 218/1 16 34/4 هزار ریال که بیانگر این است که منافع سرانه بیش از دو کالای دیگر است، که این ناشی از پرداختی بیش دولت بابت یارانه بالاتر این کالا است.

(2) منافع سرانه و سهم مناطق شهری از یارانه در مختلف کشور (1380)

جمعیت ()	سه کالا ()	شکر ()	خوراکی ()	()	و شکر () (ریال)	خوراکی (هزار ریال)	(ریال)	
1/9	2/3	2/5	2/6	2/4	44/7	25/5	258/5	مرکزی
2/8	2/2	2/7	3/2	2/2	33/9	21/7	158/1	گیلان
3/2	2/9	3/8	2/3	3/1	40/1	13/2	189/3	
5/2	5/5	4/9	4/3	5/4	32/4	15/5	235/1	آذربایجان شرقی
3/6	3/5	5/1	4/2	3/5	48/8	21/9	192/6	آذربایجان غربی
2/8	3/3	2/2	3/6	3/1	27/5	1/8	292/8	کرمانشاه
6/2	4/4	4/8	5/7	5/4	27/0	17/5	148/3	
5/7	5/2	7/3	5/9	5/2	44/3	19/4	184/1	
3/0	3/1	2/3	2/2	3/3	25/7	6/7	239/0	کرمانشاه
9/3	8/4	9/7	13/0	8/1	35/9	26/1	180/6	
7/9	6/0	7/6	8/4	7/0	32/9	20/1	150/0	
2/3	2/1	1/8	1/7	2/8	26/4	14/0	207/0	سیستان و لوجهستان
1/8	2/3	1/5	2/6	3/1	28/3	26/2	283/6	کردستان
2/1	2/8	3/3	2/5	3/5	52/9	22/5	283/1	
0/9	0/8	0/9	3/8	1/0	32/7	6/3	183/7	بختیاری
2/2	3/2	3/2	2/4	4/3	50/1	3/3	333/3	

چنین براساس نصف میانگین هزینه خط فقر نسبی برای مناطق شهری و روستایی مختلف کشور تعیین شد. (3) 1380 FGT

کشور 14370/6 زار ریال . برای ایران شاخص سرانه 28/2

که درصد افراد ریز بختیاری با 19 کم بین مقدار را به خود اختصاص داده است. چنین

(3) شکاف فقر برای 12/5 4/8 بیش ین و کم ین و شدت فقر نیز برای

آن برای مناطق شهری کشور 9/8 تیب بیش ین و کم ین و کشوری آن 4/9

چه مورد توجه است درصد کمک به فقر است. نه که در جدول (3) دیده می

بیش ین کمک به سرانه، شکاف و شدت فقر در استان تهران کم ین آن مربوط به

استان ایلام . دیگر اگر فقر در مناطق شهری تهران از بین برود سرانه

شکاف و شدت فقر مناطق شهری کشور تیب 24/6 21 18/1 درصد کاهش می یابد در

حالی که استان ایلام کم ین تاثیر را دارد. (3) دیده می شود بین سهم

تخصیص یافته منافع یارانه ای کل و کمک به فقر رابطه نزدیکی وجود دارد.

برای مناطق روستایی نیز منافع سرانه و سهم استانی یارانه تعیین .

، روغن و قند و شکر در مناطق روستایی (4) ترتیب 37/8 30/8 285/2

هزار ریال که نشانگر این است که منافع سرانه

شهری بیش از دو کالای دیگر است. برای کالای

516/5 171/5 هزار ریال بیش ین و کم ین منافع سرانه

کردستان و چهارمحال بختیاری با 51/7 14/4 هزار ریال بیش ین و کم ین

چنین برای قند و شکر منافع سرانه برای ترتیب 9/4 63/9

هزار ریال بیش ین و کم ین مقدار را داشته .

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

(3) خط فقر، سرانه، شکاف، شدت، کمک به فقر، سهم جمعیت و منافع یارانه

(1380)

هر سه کالا ()	جمعیتی ()	کمک به	کمک به شکاف	کمک به		شکاف		نسبی (ریال)	
2/3	1/9	1/4	1/5	1/7	3/5	7/6	24/6	13634/1	مرکزی
2/2	2/8	2/3	2/4	2/6	4/0	8/4	26/1	15294/6	گیلان
2/9	3/2	2/5	2/6	2/8	3/7	8/0	24/6	12665/5	
5/5	5/2	5/8	5/9	5/8	5/4	11/0	31/6	12129/6	آذربایجان شرقی
3/5	3/6	3/3	3/1	2/9	4/4	8/4	22/9	11886/6	آذربایجان غربی
3/3	2/8	2/7	2/8	3/1	4/7	9/9	31/0	12129/8	کرمانشاه
4/4	6/2	2/2	3/0	4/4	1/7	4/8	20/3	13185/0	
5/2	5/7	4/0	3/9	4/0	3/4	6/7	20/0	13232/7	
3/1	3/0	2/7	2/8	3/0	4/3	8/9	27/5	13745/8	کرمانشاه
8/4	9/3	9/9	9/8	9/5	5/1	10/2	28/6	11963/5	
6/0	7/9	10/3	9/6	9/1	6/3	11/9	32/6	12929/7	
2/1	2/3	2/3	2/6	2/8	4/8	11/1	34/7	10893/0	سیستان و
2/3	1/8	1/6	1/5	1/5	4/3	8/2	22/9	10157/0	کردستان
2/8	2/1	2/0	1/9	2/1	4/5	8/9	27/4	10943/9	
0/8	0/9	0/4	0/5	0/6	2/3	5/6	19/0	10408/4	بختیاری
3/2	2/2	1/6	1/7	1/8	3/6	7/4	23/0	13299/2	
1/1	0/7	0/4	0/5	0/6	3/1	7/4	23/3	17337/3	ایلام
0/8	0/6	0/4	0/5	0/6	3/5	8/4	27/5	15199/4	کهگیلویه و بویراحمد
1/2	1/1	0/7	0/8	0/8	2/9	6/5	20/3	13575/4	
1/4	1/2	0/7	0/8	0/9	2/8	6/6	21/5	13851/2	
0/6	0/9	0/5	0/6	0/7	2/7	6/3	21/3	10932/9	
1/4	1/6	1/6	1/6	1/4	5/0	9/8	25/8	12000/1	یزد
0/7	1/3	0/7	0/9	1/1	2/6	6/6	24/1	16459/3	
16/7	24/8	18/1	21/0	24/6	3/5	8/2	28/0	20998/7	
2/2	1/5	1/1	1/2	1/2	3/4	7/6	23/2	16168/5	اردبیل

(3) خط فقر، سرانه، شکاف، شدت کمک به فقر، سهم جمعیت و منافع یارانه

(1380)

هر سه کالا ()	جمعیتی ()	کمک به	کمک به شکاف	کمک به		شکاف		نسبی (ریال)	
1/1	2/1	1/9	2/1	2/3	4/5	10/1	31/9	13863/8	
1/4	1/6	1/1	1/1	1/2	3/4	7/1	21/4	14946/7	قزوین
1/9	1/6	2/0	2/0	1/9	6/2	12/5	33/6	13511/3	
100/0	100/0	100/1	100/0	100/1	4/9	9/8	28/2	14370/6	کشور
16/7	24/8	18/1	21/0	24/6	6/3	12/5	33/6	20998/7	بیشینه
0/6	0/6	0/4	0/5	0/6	1/7	4/8	19/0	10157/0	کمینه

: محاسبات تحقیق براساس داده مرکز آمار ایران و وزارت بازرگانی

سهم مناطق روستایی هر استان از منافع حاصل از سه کالای مورد بررسی تعیین نتایج

بررسی نشان داد که مناطق روستایی استان خراسان و قم با اختصاص 16/7 0/6

بیش ین و کم ین سهم را داشته . مقایسه سهم جمعیت و سهم منافع کل

(4) بیانگر این نکته است که توزیع یارانه متناسب با جمعیت بوده حاکی از غیر

مندی یارانه .

چنین خط فقر نسبی و ی سرانه، شکاف و شدت فقر و کمک به

فقر برای مناطق روستایی مختلف کشور تعیین . (5) دیده

می 1380 خط فقر نسبی مناطق روستایی 8950/5 هزار ریال که در

مقایسه با خط فقر نسبی سالانه در مناطق شهری مختلف پایین که بیانگر

(5) بالاتر بودن سطح هزینه زندگی در مناطق شهری است.

فقر در مناطق روستایی تیب 36/2 10/3 بیش ین

کم ین مقدا

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

(4) منافع سرانه و سهم مناطق روستایی از یارانه در مختلف کشور (1380)

جمعیت ()	کالا ()	و شکر ()	خوراکی ()	()	و شکر (هزار ریال)	خوراکی (هزار ریال)	(ریال)	
2/1	2/5	2/6	2/8	2/4	46/5	41/7	334/4	مرکزی
5/1	4/3	5/1	6/6	4/0	38/1	40/4	224/0	گیلان
6/1	5/4	7/2	5/6	5/1	44/4	28/3	239/5	
5/5	6/7	5/9	6/6	6/8	39/9	37/1	349/6	یزان شرقی
5/1	5/1	7/7	7/0	4/6	56/6	42/3	254/5	آذربایجان غربی
2/9	3/6	2/0	1/8	4/0	26/4	19/3	394/3	کرمانشاه
6/2	5/4	5/5	6/1	5/3	33/5	30/9	244/0	
7/3	5/5	6/7	9/6	4/9	34/2	40/5	192/3	
4/5	3/6	3/2	2/6	3/8	26/9	17/8	242/5	کرمانشاه
11/3	8/8	10/0	13/4	8/1	33/5	37/0	205/4	
3/9	2/6	2/8	3/7	2/5	27/0	30/2	183/5	
4/7	4/2	3/3	3/7	4/4	27/0	24/6	269/9	سیستان و
2/7	3/3	3/6	4/5	3/2	50/7	51/7	337/4	کردستان
3/5	4/8	5/9	4/8	4/6	63/9	42/6	379/5	
1/8	1/1	1/2	0/8	1/1	24/0	14/4	176/4	بختیاری
3/1	5/4	4/7	3/4	5/7	56/2	2/33	516/5	
1/0	1/5	1/4	0/8	1/5	54/1	24/1	453/3	ایلام
1/5	1/8	1/0	0/9	2/1	25/4	18/2	402/8	کهگیلویه و یراحمد

(4) منافع سرانه و سهم مناطق روستایی از یا مختلف کشور

جمعیت ()	کالا ()	و شکر ()	خوراکی ()	()	و شکر (هزار ریال)	خوراکی (هزار ریال)	(ریال)	
1/4	1/3	1/5	0/7	1/4	39/9	14/4	247/3	
1/9	2/5	2/1	1/5	2/7	41/0	24/5	402/4	
0/7	0/4	0/2	0/5	0/5	9/4	23/3	199/9	
0/9	0/7	0/7	1/1	0/6	32/6	39/3	212/0	یزد
3/0	1/9	2/8	1/9	1/8	34/8	19/3	171/5	
5/7	4/1	4/8	5/6	3/9	31/8	31/0	195/1	
2/4	3/3	4/1	3/0	3/2	63/3	38/4	370/3	اردبیل
0/3	0/3	0/2	0/3	0/3	22/3	34/7	234/8	
1/7	1/7	2/0	1/5	1/6	43/3	26/4	272/7	قزوین
3/7	3/7	3/3	4/2	3/7	32/8	35/4	282/0	
100/0	100/0	100/0	100/0	100/0	37/6	31/1	285/2	کشور
11/3	8/8	10/0	13/4	8/1	63/9	51/7	516/5	بیشینه
0/3	0/3	0/2	0/3	0/3	9/4	14/4	171/5	کمینه

: محاسبات تحقیق براساس داده‌های مرکز آمار ایران و وزارت بازرگانی

(5) خط فقر، سرانه، شکاف، شدت کمک به فقر، سهم جمعیت و منافع یارانه

(1380) روستایی

سه کالا ()	جمعیتی ()	کمک به	کمک به شکاف فقر	کمک به		شکاف		نسبی (ریال)	
2/5	2/1	2/6	2/5	2/4	8/3	14/3	34/2	8094/1	مرکزی
4/3	5/1	2/4	2/5	2/9	3/0	5/8	17/2	4179/6	گیلان
5/4	6/1	5/4	5/4	5/4	5/7	10/4	26/8	11262/0	
6/7	5/5	5/8	5/8	5/8	6/7	12/4	31/3	9128/6	آذربایجان شرقی
5/1	5/1	4/0	4/3	4/3	5/0	9/8	25/4	8638/0	آذربایجان غربی

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

(5) خط فقر، سرانه، شکاف، شدت کمک به فقر، سهم جمعیت و منافع یارانه

(1380) مناطق روستایی

سه کالا ()	جمعیتی ()	کمک به	کمک به شکاف فقر	کمک به		شکاف		نسبی (ریال)	
3/6	2/9	1/4	1/8	2/4	3/2	7/4	25/5	7207/9	کرمانشاه
5/4	6/2	0/9	1/3	2/1	0/9	2/6	10/3	9501/0	
5/5	7/3	4/3	4/5	5/2	3/8	7/3	21/5	8704/0	
3/6	4/5	4/1	4/4	4/6	5/9	11/4	30/9	9695/5	کرمانشاه
8/8	11/3	12/4	12/2	11/4	7/1	12/7	30/4	5753/0	
2/6	3/9	4/2	4/2	4/1	7/1	12/9	32/2	8592/6	
4/2	4/7	3/4	4/0	4/6	4/8	10/0	29/4	5433/5	سیه
3/3	2/7	2/2	2/2	2/2	5/2	9/7	24/4	6686/5	کردستان
4/8	3/5	2/7	3/0	3/3	5/1	10/2	28/3	8372/6	
1/1	1/8	1/1	1/2	1/3	3/9	7/5	21/4	5917/0	بختیاری
5/4	3/1	1/7	1/9	2/3	3/4	7/1	22/1	8836/4	
1/5	1/0	0/4	0/3	0/7	2/8	3/2	20/8	11837/9	ایلام
1/8	1/5	1/4	1/5	1/5	6/3	11/7	30/4	8540/9	کهگیلویه و ویراحمد
1/3	1/4	0/9	1/1	1/2	4/2	8/7	25/9	10235/6	
2/5	1/9	2/1	2/0	2/0	7/1	12/4	31/5	8155/3	
0/4	0/7	0/7	0/5	0/7	6/5	9/2	29/7	6916/3	
0/7	0/9	1/3	1/2	1/0	10/0	16/0	34/8	9090/9	یزد
1/9	3/0	2/1	2/2	2/5	4/5	8/5	25/3	8733/7	
4/1	5/7	2/8	3/1	3/9	3/1	6/4	20/4	11569/1	
3/3	2/4	2/6	2/7	2/7	6/9	13/0	33/4	13792/5	اردبیل
0/3	0/3	0/3	0/3	0/3	5/8	10/7	28/7	8409/3	
1/7	1/7	1/8	1/8	1/8	6/8	12/2	31/6	10457/7	قزوین
3/7	3/7	4/1	4/3	4/5	7/1	13/6	36/2	8394/7	
100/0	100/0	100/0	100/0	100/0	6/5	11/7	30/1	8950/5	متوسط کشور
8/8	11/3	12/4	12/2	11/4	10/0	16/0	36/2	13792/5	بیشینه
0/3	0/3	0/3	0/3	0/3	0/9	2/6	10/3	4179/6	کمینه

: محاسبات تحقیق براساس داده‌های مرکز آمار ایران و وزارت بازرگانی

چنین (5) نیز شکاف فقر برای یزد و خوزستان با 16 2/6
 بیش ین و کم ین و آن برای مناطق شهری کشور 11/4
 فقر نیز برای یزد و خوزستان تیب بیش ین و کم ین و کشوری آن
 4/9 . چنین ی مختلف فقر نیز نشان می‌دهد که مناطق روستایی در
 مقایسه با مناطق شهری از وضعیت نامناسب .
 بیش ین کمک به سرانه، شکاف و شدت فقر در استان خراسان و کم ین آن مربوط به
 . چنین یراساس (5) نیز دیده می بین سهم تخصیص یافته
 یار، کل، سهم جمعیت و کمک به نزدیکی

در این تحقیق نیز منافع سرانه حاصل از مصرف هر یک از کالاهای مورد بررسی و سهم
 هر یک از دهک‌های مناطق شهری و روستایی کشور از کل منافع حاصل از مصرف کالاها
 تعیین . میزان منفعت حاصل برای گروه‌های نیازمند و غیر نیازمند تعیین . طبق تعریف
 چهار دهک پایین گروه نیازمند و شش دهک بالایی جمعیت گروه غیر نیازمند تعریف شده
 (کار 2001) که این نحوه تقسیم‌بندی برای بررسی کارایی
 در دیگر مطالعه . (تاک و لیندرت 1996 1994).

(6) ، روغن خوراکی
 شکر تیب 217/3 28 33/8 هزار ریال . های نیازمند مناطق
 ، روغن و قند و شکر تیب 37 39 45 .
 چنین های مورد بررسی نشان می که مصرف سرانه های نیازمند بیش
 از گروه غیر نیازمند و در مورد دو کالای دیگر ی غیرنیازمند
 بیش . بنابراین گروه نیازمند سهم بیش را دریافت کرده
 ، اما برای دو کالای دیگر سهم دریافتی گروه تقریب با هم برابرند که این
 نیز بیانگر غیرهدف کارایی سیستم فعلی توزیع یارانه . گروه نیازمند
 از مصرف هر سه کالا 44/1 در صد است که حاکی از بالاتر بودن سهم در این گروه .

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

(6) منافع سرانه و سهم هر یک از دهک‌های شهری از کل منافع یارانه کالاها

(1380)

دهک	(ریال)	خوراکی ()	منافع قند و شکر (هزارریال)	()	خوراکی ()	قند و شکر ()	سهم کل ()
1	235/4	23/6	24/6	11/7	8/4	7/3	11/3
2	244/5	28/0	31/7	11/3	10/0	9/4	11/1
3	240/4	27/9	34/3	11/1	9/9	10/1	10/9
4	235/3	29/3	33/8	10/8	10/5	10/0	10/8
5	226/6	30/4	34/8	10/4	10/8	10/3	10/5
6	220/4	29/8	35/7	10/1	10/6	10/6	10/2
7	210/4	29/5	36/5	9/7	10/5	10/8	9/8
8	201/9	26/3	35/8	9/3	9/4	10/6	9/3
9	181/6	25/4	34/2	8/4	9/0	10/1	8/4
10	167/7	24/8	35/5	7/7	8/8	10/5	7/8
کل	217/3	28/0	33/8	100	100	100	100

: محاسبات تحقیق براساس ی مرکز آمار ایران و وزارت بازرگانی

چنین منافع یار

های درآمدی مناطق روستایی نیز تعیین شد که

(7) های مختلف از مصرف کالاهای

شکر تیب 286 31/2 39 هزار ریال است. های نیازمند از مصرف

کالاهای ، روغن و قند و شکر تیب 38 33 33 . چنین

مطالعه نشان داد که مصرف سرانه هر سه کالا برای دهک‌های بالایی بیش از دهک

پایین است. این بیانگر غیرهدف د و ناعادلانه بودن توزیع یارانه . چنین

کل هر سه کالا برای گروه نیازمند 36/8 درصد است که کم

مقایسه (6) (7) نیز نشان می که گروه‌های نیازمند در مناطق شهری در

مقایسه با مناطق روستایی از منافع بیش اند که بیانگر این است که توزیع

یارانه در مناطق روستایی ناعادلانه تر بوده است و این تفاوت بیش بوده که دارای سیستم توزیع عمومی است و محدودیت در مصرف استفاده از یارانه وجود ندارد.

(7) منافع سرانه و سهم هر یک از دهک
بی از کل منافع یارانه کالاها
(1380)

سهم کل ()	قند و شکر ()	خوراکی ()	()	منافع قند و شکر (هزارریال)	خوراکی (هزار ریال)	(ریال)	دهک
8/3	7/0	7/2	8/6	27/4	22/5	244/8	1
8/9	8/1	8/0	9/1	31/6	25/0	259/4	2
9/6	9/0	8/6	9/8	35/2	26/9	281/3	3
10/0	9/0	9/4	10/1	35/5	29/3	290/1	4
10/4	10/0	9/5	10/5	39/1	29/8	301/7	5
10/7	10/6	10/4	10/8	41/4	32/4	308/7	6
11/1	10/4	10/6	11/3	40/8	32/9	322/9	7
11/2	10/9	11/1	11/2	42/8	34/7	321/4	8
10/4	11/2	10/7	10/3	44/0	33/4	294/6	9
11/3	12/9	12/7	10/9	50/4	39/8	311/6	10
100/0	100/0	100/0	100/0	39/0	31/2	286/0	کل

: محاسبات تحقیق براساس داده‌های مرکز آمار ایران و وزارت بازرگانی

نتیجه‌گیری و پیش

نتایج حاصل از این بررسی نشان می‌دهد که منافع حاصل از یارانه

چنین های مختلف بیش از دو کالای دیگر روغن خوراکی و قند و شکر که

این امر ناشی از پرداخت یارانه بیش چنین

بیش این کالا . از طرف دیگر توزیع یارانه

های مختلف درآمدی نیز نشان دهنده آن است که سیستم فعلی پرداخت یارانه در

برخی موارد به سمت گروه‌های غیرهدف انحراف داشته و در مقایسه با گروه‌های نیازمند از

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

بیش . فقیهی (1368) ایران، احمد و کار
(2001) در مصر و لارکی (1988) در مراکش نیز این موضوع را تبیین می‌کند. نظام فعلی
پرداخت یارانه از کارایی می زیرا پایین بودن
قیمت یکی از اقلام مهم یارانه‌ای باعث کاهش کیفیت و افزایش ضایعات آن
است، اما در عین حال این وضعیت پرداخت می تغذیه و امنیت غذایی گروه
فقیر کمک کند و حذف یک می وضعیت تغذیه های فقیر را بیش
ثیر قرار دهد (خداداد کاشی و حیدری (1383)، دینی ترکمانی (1373)
کار (2001)). بنابراین پیش می‌شود برای جلوگیری از هدررفت منابع و کاهش بار
مالی دولت و از طرف دیگر کاهش فقر و حمایت از گروه‌های نیازمند در هدف‌مندی یارانه
د و برای انتخاب شیوه مندی می سایر کشورها مانند مصر
س استفاده کرد که گروه‌های نیازمند و غیرنیازمند با دریافت کارت‌های ویژه مقادیر متفاوتی
کالای یار ی دریافت می‌کنند.

اسلامی . (1384) مروری اجمالی بر روند یارانه‌های پرداختی دولت طی
(82-85). بررسی‌های بازرگانی 13: 4-15.
شوشتریان . (1384) بررسی آثار آزادس
ایران، بازرگانی 37: 225-250.
پروین، س. (1380) سیاست ی تعدیل بر فقر و توزیع درآمد
(سیاست اقتصادی، اجتماعی و
فرهنگی ایران). تحقیقات اقتصادی 58: 113-146.
حسینی، س. . مالکی . (1384) روش پرداخت یارانه و معیارهای انتخاب آن، بررسی
کشورهای منتخب و ایران. بررسی‌های بازرگانی 13: 4-15.

خدادادکاشی، ف. حیدری . (1383) ارزیابی نقش اقلام یا ای خوراکی در سبد مصرفی خانوارهای شهری و روستایی. بازرگانی 32:

41-54.

دینی ترکمانی، ع (1373) تأثیر حذف یارانه اطلاعات سیاسی اقتصادی 90-

89

دینی ترکمانی، ع. (1384) یارانه علمی پژوهشی

اجتماعی 18: 1-30.

جعفری ثانی، م. (1385) بررسی توزیع زمانی و مکانی فقر و ناامنی غذایی در ایران. پایان

کارشناسی ارشد، بخش اقتصاد کشاورزی، دانشگاه شیراز.

رحمتی، د. (1385) تأثیر کاهش تعرفه‌های وارداتی بر فقر: چارچوب تعادل عمومی قابل

پایا . کارشناسی ارشد، بخش اقتصاد کشاورزی، دانشگاه شیراز.

رحیمی، ع. کلانتری . (1379) بررسی اقتصادی یارانه.

های بازرگانی

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. (1380) مرکز آمار ایران، طرح آمارگیری هزینه

ضیایی، م. (1381) نظام توزیع یارانه شهرنشینی در ایران. های جغرافیایی

42: 65-74.

بررسی توزیع منافع یارانه‌ی غذا در ایران

فقیهی، م. (1369) بررسی تاثیر سیاست ی حمایتی دولت بر مصرف اقلام خوراکی
پایان کارشناسی ارشد دانشکده

(1382) . مند کردن یارانه‌ها و کاهش فقر. پایان کارشناسی ارشد
اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.
نجفی . (1382) بررسی وضعیت امنیت غذایی در قشرهای کم
حذف یارانه (از دیدگ) . همایش کشاورزی و توسعه
ملی 930-952.

- Ahmed, A., Bouis, H. W., Gutner, T. and Lofgren, . (2001) The Egyptian food subsidy system structure, performance, and options for reform research. *International Food Policy Research Institute Washington, D.C.*
- Ahmed, A. U. and Bouis, H. E. (2002) Weighing what's practical: Proxy means tests for targeting food subsidies in Egypt, *International Food Policy Research Institute Washington, D.C. Discussion Paper, No. 132.*
- Grosh, M. E. (1994) Administering targeted social programs in Latin America: From platitudes to practice. *World Bank, Washington, D.C.*
- Kochar, A. (2005) Can targeted food programs improve nutrition? An empirical analysis of India's public distribution system, *Economic Development and Cultural Change*, 54(1): 203-235.
- Laraki, K. (1988) Food subsidies: A case study of price reform in Morocco, Living Standard Measurement Study, Working Paper No. 50.
- Ramaswami, B. and Balakrishnan, P. (2002) Food prices and the efficiency of public intervention, The case of the public distribution system in India, *Food Policy*, 27: 419-436.
- Tuck, L. and Lindert, K. (1996) From universal food subsidies to a self-targeted program: A case study in Tunisian reform. *Discussion Paper, 351. Washington, D.C. World Bank.*